

İlahi Vuslat

Modern
Psikolojiden
Sufizme Elest
Bezmi ve
İlksel Ayrılık

Feride
Deniz

SUFI
KİTAP

Kendinizi en son ne zaman evde hissettiniz? İstanbul'da okumak için memleketimden ayrıldığımdan beri, ev/yuva fikri benim için giderek bir tür saplantı haline geldi. Kendimi, kaybettiği eve giden yolu bulmaya çalışan Odisseus gibi hissettim. İstanbul'da okuduğum süre boyunca birçok yerde kaldım. Ama garip bir şekilde, kendimi hiçbir zaman gerçekten evde hissetmedim. Şimdi bile sık sık kendimi “evsiz” hissediyorum. Bir dedektif gibi özellikle Tarkovski'nin derin, manevi filmleriyle sinemaya yaptığım yalnız yolculuklarımda yoğunlaşan bu gizemi, ürkütücü duygunun köklerine inmeye çalıştım.

Bu konudaki artan merakım sonunda beni en temel yuva duygumuzu, doğum öncesi ilksel birliğimiz ve kaynağımızdan ayrılığı açıklamaya çalıştığım bir tez yazmaya yöneltti. Aynı zamanda, tekinsiz “evsizlik” hissi ve ev/yuva arayışı başta olmak üzere, daha önceleri sahip olduğumuz fakat sonradan kaybettiğimizi hissettiğimiz şeye derin bir nostalji şeklinde tezahür eden arzu, kaygı/angst ve özlem gibi bazı duyguların izini sürmeye çalıştım. Özellikle koronavirüs ve hızlanmış olan iklim krizinden sonra, dünyayı artık güven içinde yaşayabileceğimiz bir “ev” gibi hissetmediğimiz farkına vardım.

Her zaman yeni şeyler öğrenmeye, evrenin sırlarını keşfetmeye ve “insan” denen bu gizemi çözmeye karşı bir ilgim olmuştur. İnsanın doğasına ve deneyimine, onun dünyadaki varlığına ve ilahi olanla

olan ilişkisine olan merakım böyle bir çalışmayı yazmama vesile oldu. Yaklaşık on yıllık bir serüvenin meyvesi olan bu çalışmada, insanın doğuşuna, mahiyetine, yeryüzündeki varlığına dair bir açıklama getirmeye, insanın bu dünyada varolmasıyla ortaya çıkan temel problemlere değinmeye çalıştım. Bu problemlere karşı hem psikologların hem de mutasavvıfların sunduğu çözüm önerilerini sıraladım. Dilerim ki, maddi ve manevi pek çok zorluklar içinde bitirmeye çalıştığım bu araştırma, bu konulara ilgi duyanlara bir kapı aralayacak ve yeni çalışmalara öncülük edebilecektir. Bu çalışmanın kitaplaşma sürecinde literatür tekrar tarandı, bazı eksiklikler tamamlandı, yeni yeni ilaveler yapıldı. Konuyla ilgili olarak Nandor Fodor ve Julia Kristeva gibi psikanalistlerin görüşleri de kitaba eklenmiş oldu. Bu haliyle çok daha bütüncül bir hüviyet kazandı.

Bu süreçte içsel yolculuğuma katılmış, benimle konuşmuş ve beni dinlemiş olan herkese teşekkür ediyorum. Tanıştığımdan beri yardımı ve desteğıyle her zaman yanımda olan ve samimi muhabbetleriyle gönlümü ısıtan sevgili hocam Dr. Elif Tokay'a minnettarım. Amerikan Edebiyatı ve Kültürü'nü okuduğum yıllarda biz öğrencilerini akademik çalışmalara teşvik eden ve yardımını hâlâ da esirgemeyen sevgili hocam Prof. Dr. Hasine Şen Karadeniz'e çok teşekkür ediyorum. Bu çalışma konusunda yorumlarını benimle paylaşan ve kapısını her çaldığımda bana yardımcı olan hocam Prof. Dr. Hasan Kaplan'a müteşekkirim. Sabah akşam demeden onları her arayışında benimle uzun uzun konuşan, geçirdiğim zorlu süreçlerde moralimi yüksek tutmamı sağlayan ve beni her zaman destekleyen sevgili arkadaşlarım Ali Mofatteh ve Celina Bebenek'e tüm içtenliğimle teşekkür ederim. Uzakta olsalar da her daim benimle olan aileme ve özellikle Emine ablama çok minnettarım. Kitabın basılmasına karar veren Sufi Kitap Yayınlarını da anmayı unutmamalıyım. Son olarak, gönlüme insanın doğasını araştırma ve öğrenme tutkusunu koyan ve aşkın varlığını her daim hissettiğim Allah'a sonsuza kadar hamd ederim.

Feride Deniz

Syracuse, 2022

İnsanın dünya üzerindeki ilk kozmosu ve evi olan anne rahminden ayrılışı insanın ruhunda muazzam bir iz bırakır. Biz her ne kadar hayatta yol alırsak alalım bu olayı ölene kadar psişemizde taşır ve onunla sürekli bir ilişki içerisinde oluruz. Kaybettiğimiz ilk evrenimiz olan anne rahmine ve oradaki yaşantımıza karşı özlem, arzu ve kaygı hislerinin eşlik ettiği tekinsiz bir “evsizlik” duygusu şeklinde tezahür eden bu durum, hayatımızın sonuna kadar pek çok farklı şekillerde belirir. Nitekim Heidegger insanın bu dünyaya “fırlatılmış” olduğunu söylerken, bu durumun insan hayatındaki sürekliliğini vurgular ve evsizlik hissi olarak tanımlayabileceğimiz bu olgunun varoluşsal boyutuna değinir.* Bir anlamda insan olmak evsizliğe doğmak demektir.** Ancak bu duygunun izi sürüldüğünde bu olgunun bu dünyadaki yaşantının ötesine gittiği fark edilir. Bir muamma olan insanın en karmaşık ruhsal ve varoluşsal problemlerine yüzyıllar önce kalıcı izahlar getirmiş olan tasavvufun bu hususta ortaya koyduğu fikirler dikkat çekicidir. Esrarengiz bir âlemden bu üç boyutlu maddi düzleme “düşen” insanın varlık ve beden elbise-

* Martin Heidegger, **Varlık ve Zaman**, Çev. Kaan H. Ökten, 2. bs., İstanbul, Agora Kitaplığı, 2011, s. 189

** Fredrik Svenaeus, “Freud’s Philosophy of The Uncanny”, **The Scandinavian Psychoanalytic Review**, 22:2, 1999, 239-254, s. 253.

sini giymeden önceki ilk tecrübelerinden ve ait olduğu ilk hakiki diyarından, evinden bahsetmiş olduğunu görürüz.

Pek çok önemli mutasavvıf insanın yeryüzündeki “evsizliğine” ve Allah’la yaşamış olduğu ilksel birlik ve beraberliğine olan derin iştiahtından, özleminden bahsetmiştir. Hz. Mevlânâ, insanın bu durumunu *Mesnevi*’sinin ilk dizelerinde büyük bir ustalıklı dile getirir:

Dinle, bu ney nasıl şikâyet ediyor, ayrılıkları nasıl anlatıyor:
Beni kamışlaktan kestiklerinden beri feryadım erkek, kadın
herkes ağlayıp inledi.

Ayrılıktan parça parça olmuş, kalb isterim ki, iştiaht derdini
açayım.

Aslından uzak düşen kişi, yine vuslat zamanı arar**

Modern çağlara özgü bir disiplin olan Psikoloji literatüründe ise ayrılık ve bununla gelen özlem, kaygı ve evsizlik hissi daha farklı bir şekilde açıklanır. İnsanın manevi boyutuyla ilgilenen tasavvufun aksine modern psikoloji insanın derin özlem ve arzularına seküler bir şekilde yaklaşmış, insana ilişkin problemleri daha çok biyolojik ve psikolojik sebeplere indirgemıştır. Bu bağlamda psikanalist Otto Rank, insanın ilk ayrılık ve kaygı tecrübesi olarak doğum olayını, öne sürdüğü “doğum travması” teorisiyle insana dair pek çok problemin kaynağı şeklinde incelemeye çalışmıştır. Ancak, Rank’ın eserlerini

* Mevlânâ, **Mesnevi**, Çev. Veled İzbudak, Gözden Geçiren: Abdülkâki Gökpnarlı, İstanbul, Konya Büyükşehir Kültür Yayınları, 2004, s. 41.

**Bu dizeler bir İngilizce çeviride “home(ev)”den ayrılık ve eve olan özlem şeklinde çevrilmiştir:

Hearken to the reed-flute, how it complains,
Lamenting its banishment from its home:
“Ever since they tore me from my osier bed,
My plaintive notes have moved men and women to tears.
I burst my breast, striving to give vent to sighs,
And to express the pangs of my yearning for my home.
He who abides far away from his home

Is ever longing for the day he shall return. (Maulana Jalalu-'d-din Muhammed Rumi, *Masnavi-i Manavi*, trans. E.H. Whinfield, M.A., (Ames, Iowa: Omphaloskepsis, 2001)

okurken düşüncelerinin tasavvufdaki bazı temalarla örtüşmekte olduğu fark edilebilir.

Bu çalışmada, esasen, Rank'ın *Doğum Travması* adlı eseri ve aynı isimde olan “doğum travması” teorisi tanıtmaya çalışıldı. Birçok psikoloji ekolünün öncülerinden olan fakat önemi çok daha sonra anlaşılan bir psikanalist ve düşünür olan Rank, genel anlamda psikolojiye, özel anlamda Din psikolojisine önemli katkılarda bulunmuştur. Din psikolojisi alanındaki çalışmalarda Tanrı-insan ilişkisi ve tasavvuru konusunda daha çok bağlanma ve nesne ilişkileri teorileri üzerinde durulmuştur, ancak Rank'a ve onun teorilerine pek fazla değinilmemiştir. Doğum travması teorisindeki anne-çocuk ilişkisinin Tanrı-insan ilişkisine dair önemli katkılarda bulunacağı düşünülebilir, dolayısıyla bu konu daha detaylı bir şekilde ele alınmayı hak eder. Bu bakış açısı, bir nevi Tanrı ve anne arasındaki bağlantıyı da görünür kılabilir.

Bu çalışma Otto Rank'ın düşüncelerini merkeze alarak konuyu daha geniş bir bağlama taşımıştır. Çeşitli düşünürleri ve onların görüşlerini tanıtmamanın yanında, Transpersonel ve Sufi psikolojisinin de konuya olan yaklaşımları incelendi. Daha sonra temelde bu iki disiplinden ve psikanalizden yola çıkarak “ilksel birlik ve ilksel ayrılık” temaları bu alandaki çalışmalardan, tasavvuf literatüründen ve çeşitli eserlerden de faydalanılarak ortaya konuldu. Kitapta, Sufi psikolojisinin bu temalar dahilinde daha iyi anlaşılabilmesi için önce tasavvuf kısaca tanıtıldı; daha sonra “ilksel birlik ve ayrılık” konularına ilişkin örnekler başlıklar halinde açıklandı.

Bu çalışma sürecinde, gerekli görülen ve doğum travmasıyla ilgili, örneğin Nandor Fodor ve Michael Balint gibi henüz hiçbir eserinin Türkçeye kazandırılmamış kişilerin çalışmalarından birçok çeviriler ve açıklamalar yapıldı. Türkçeye aktarmak zorlu bir iş olsa da bu yeni terimlerin ve onların anlamlarının çeşitli tartışmalara yön vermesi ve yeni ufuklar açması hedeflenebilir.

Bu araştırmanın amaçlarından birisi de Freud sonrası pek değinilmemiş olan psikanalistlere ve onların görüşlerine değinmek; az da olsa onları gün yüzüne çıkarmaktır. Bu kitapta ayrıca insanın

manevi ihtiyaç ve gelişimini göz ardı eden, insanı fiziksel ve biyolojik nedenlere indirgeyen materyalist ve pozitivist paradigmanın tekrar gözden geçirilmesi de amaçlanmıştır. Nitekim, Transpersonel ve Sufi psikolojisi takipçileri bu paradigmayı eleştirmiş ve onun yerine insanın manevi ve metafizik boyutu dahil, insanın her yönünü ele alabilecek daha bütüncül bir paradigmayı talep etmiş, bu konuda çalışmalar yapmıştır.

Esasen Transpersonel psikoloji, pozitivist paradigmanın kırılma yaşadığı alanlardan biridir. Transpersonel psikoloji, hem Doğu hem de Batı dünya görüşüne uyum sağlayacak hatta onları aşabilecek yeni bir paradigma oluşturmayı amaçlamıştır.* Batının katı ve indirgemeci paradigması haddizatında Batılı psikolog ve düşünürler tarafından dahi fark edilmiş, Transpersonel psikoloji diye bir akıma öncülük etmiştir. Yalnız bu da ancak Batılı psikolog ve düşünürlerin Doğu'yla etkileşim içine girmesi, kültürlerarası inanç ve görüşlere açılmasıyla mümkün olmuştur.

Bu araştırmada materyalist ve pozitivist paradigmayı eleştiren, ona alternatifler sunan hem Batılı hem de Doğulu psikolog ve düşünürlerden örnekler getirilmiş, insanın varoluşsal ve ruhsal problemlerine ait çözüm önerileri incelenmeye gayret edilmiştir. Günümüzde insanın maneviyata daha çok ihtiyaç duyduğu ve başta manevi krizler olmak üzere modern insanın özünden uzaklaşmasından kaynaklanan birçok problem yaşadığı malumdur. Psikoloji ve psikiyatri alanlarındaki gelişmelere rağmen insanın ruhsal sağlığında gittikçe bir kötüleşme olduğu vurgulanmış; dünyayı tehdit eden asıl tehlikenin çevre kirliliği ve ekolojik felaket değil, insanın yeterince anlaşılması olduğu belirtilmiştir. Çözüm olarak bu süreci tersine döndürebilecek şeyin binlerce senelik birikime sahip olan tasavvufa dayanarak, Batı dünyasına insanın anlaşılmasını, özellikle sağlıklı insanın tanıtılması önerilmiştir.** Tasavvuf, malum olduğu üzere, öteden beri insanın temel problemlerine değinmiş ve bunlara çeşitli çözümler

* **Ego Ötesi**, Ed. Roger Walsh And Frances Vaughan, Çev. Halil Ekşi, İstanbul, İnsan Yayınları, 2001, s. 31.

** Mustafa Merter, **Psikolojinin Üçüncü Boyutu: Nefs Psikolojisi ve Rüyalarnın Dili**, İstanbul, Kaknüs Yayınları, 2014, s. 13-14.

sunmuştur. Çünkü tasavvufun kendisi insanı bütüncül olarak ele alan başlı başına bir ruh ilmidir. “Tasavvuf psikolojisi deyince akla gelen ilk şey, tasavvufta yaşamın psikolojik izahı olabilir. Ancak tasavvuf kültürü incelendiğinde akla gelen bu ilk anlamın ötesinde tasavvufun kendisinin bizatihi psikoloji olduğu görülmektedir.”*

Bu çalışmada tasavvufun insanın hayatında karşılaştığı problemlere ilişkin sunduğu çözümlere değinmeye gayret ettik. Bildiğimiz gibi modern psikoloji daha çok deskriptif bir alan olduğu için insanın problemlerini açıklayabilmesine rağmen çözüm önerme konusunda sınırlıdır. Fakat tasavvuf ve tasavvuftan beslenen Sufi psikolojisi hem deskriptif hem de normatif özellikler taşır. İnsanın tecrübe ettiği problemler konusunda etkili çözümler sunduğu gibi ona hayatını ahenk ve uyum içinde yaşayabilmesi için baştanbaşa bir yaşam reçetesi de hazırlar.** Dolayısıyla halihazırdaki bu araştırma da hem tasvire dayalı hem de normatif bir özellik taşır.

Bu kitapta, özellikle Heidegger’in görüşlerinden ve tasavvuf psikolojisi öğretilerinden faydalanarak baskı altındaki modern insanda artmakta olan kaygı ve korkunun köklerine inmeye, insanın bu çağda deneyimlediği “evsizlik” hissi ve “ev arayışının” nedenleri üzerinde durduk. Küreselleşmekte olan teknolojik çağın insanların bir “ruhsal evsizlik” olarak tezahür eden “kimlik arayışına” değinmeye çalıştık. Dünyanın küçük bir köy haline geldiği zaman ve mekânın büyük bir dönüşüme uğradığı ve sınırların zorlandığı bu çağda, artık insanların eskisi gibi dayanabileceği “sabit” bir kimlikleri olmayıp bir kaybolma ya da tüm dünyayı kapsayacak bir kimlik edinme arayışına girmiştir.

Örnek vermek gerekirse, özellikle bilim kurgu filmlerinde ve şarkılarda bu temalar gün yüzüne çıkmaktadır: sevgiye ve anlama aç, kaybolmuş, korkmuş ve tehdit altında olduklarını hisseden insanlar... Ünlü şarkı *Derniere Danse*'ta geçen *Je suis un enfant du monde* (Ben dünyanın bir çocuğuyum) cümlesi aslında bu durumu gayet

* Hasan Kayıklık, **Tasavvuf Psikolojisi**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2011, s. 71.

** Ali Ayten, Sevd e Düzgüner, **Tasavvuf Psikolojisine Giriş: Bireysel Arınma ve Güzel Ahlak**, İstanbul, Sufi Kitap, 2017, s. 47.

iyi açıklar. Özellikle Rus yönetmen ve düşünür Andrey Tarkovsky de bu anlamda modern insanın trajedisini, en derin arzularını, acılarını ve arayışlarını “*Stalker*”, “*Solaris*”, “*Mirror*” ve “*Nostalghia*” gibi filmlerinde çok iyi bir şekilde ekrana yansıtmış, insanın kendi evine, kaynağına ve özüne dönmesi konusunda bir çağrıda bulunmuştur. Nitekim bu çalışmada, evsizlik olarak kimlik problemi ve durumu doğum travmasından tasavvuf sahasına kadar örneklerle izah edilmeye çalışıldı.

Kitabın ilk bölümünde Rank ve doğum travması teorisi tanıtılmış daha sonra bu travmanın izlerini tarihsel olarak sırasıyla ele alındı. İlk kez doğum travmasından bahsedip daha sonra bu travmanın olabirliğini reddeden Freud ve onun doğum travmasıyla ilişkili olduğu düşünülen “kaygı”, “tekinsizlik”, “ölüm ve cinsellik içgüdü” gibi diğer kavram ve görüşleri sırasıyla açıklanmıştır. Devamında Ferenczi, Balint, Fodor, Jung, Lacan ve Kristeva’nın görüşleri ele alındı. Nesne ve Bağlanma teorileri, Hümanist ve Varoluşçu psikoterapide “angst”, “fırlatılmışlık”, “varoluşsal boşluk”, “ölüm ve yaşam korkusu” gibi kavramları doğum travması bağlamında irdelendi. Bu bölümün sonunda, Transpersonel psikolojiyi tanıtıp doğum travmasıyla ilgili olan teori ve görüşleri izah edildi. İkinci kısımda, tasavvufa göre insan tasavvurunu açıklayıp insanın tecrübe ettiği doğum travması, ilksel birlik ve ayrılık kavramlarına ilişkin temaları alt başlıklar halinde ele aldık. Son kısımda ise Sufi psikolojisini tanıtıp daha önce incelediğimiz görüşlerle mukayeseler yaptık.

Bu çalışmanın ana teması insanın öncelikle Tanrı, daha sonra kendisini dünyaya getiren anne ile yaşamış olduğu birlik ve ayrılık tecrübelerinin sonucunda dünyada evsizlik hissini yaşaması; bunun hayatı boyunca insanın içsel dünyasına, düşünce ve davranışlarına yansımadır. Dünyaya gelmeden önce Tanrı ile yaşantılanmış bir deneyim olmasından dolayı bunu “ilksel birlik ve ayrılık” olarak tanımladık. İnsan her ne kadar zahiri anlamda annesiyle rahimde bir birlik ve ayrılık yaşamış olsa da mutlak anlamda bu insan için ilk değildir. Bahsi geçen ilksel birlik ve ayrılık, ruhun hafızasında gömülüdür ve ruh çeşitli şekillerde, zaman ve mekân öncesinde,

Cenab-ı Hakk'ın huzurunda olduğu birlik, bütünlük ve ahengi tekrar arzulamakta, buna karşı büyük bir özlem duymaktadır.

Bu nedenle insan, dünya üzerinde tam olarak kendini asıl vatanında ve evinde hissedememekte, ruhsal anlamda tamamen tatmin olmamakta ve adeta kaybetmiş olduğu bir şeyi bulmak istercesine sürekli bir arayış içindedir. Bunu, Aziz Augustinus “ilahî huzursuzluk” olarak tanımlamıştır. Llewellyn Vaughan-Lee insanın Tanrı'ya ilişkin unutkanlığını şöyle dile getirmektedir: “Kalbimizin en derin yerinde O'nun yüzünü gördük; fakat bu bilincimizden saklıdır.” Sufiler bunun farkında olup bu duruma ilişkin “ayrılık acısı”, “aslı vatana özlem”, “vuslat ve ölüm” gibi temaları her zaman dile getirmiştir. İnsanın manevi boyutunu göz ardı ya da inkâr eden psikoloji, insandaki bu arzuyu dünyanın sınırları çerçevesinde ve materyalist bir yaklaşımla ele almakta ve bunu sadece biyolojik ve fiziksel nedenlere indirgemektedir.

Ancak daha önce belirtildiği gibi Batı'da bile bu indirgeyici ve materyalist tutuma karşı çıkan hareketler ve görüşler ortaya çıkmıştır, bunun iyi bir örneği de Transpersonel psikolojidir. Örneğin, Transpersonel psikologlardan olan Grof, insanın manevi ve ilahi boyutunu vurgulamakta, insanın birlik ve bütünlüğe olan arzusunu şöyle açıklamaktadır: “Gerçek varlığımız kozmik yaratıcı ilkeyle bir olduğu için açlığımızı maddî dünyada peşinden koştüğümüz hiçbir şey gideremez. Tanrısal kaynakla mistik birlik dışındaki hiçbir deneyim en derin arzumuzu tatmin etmez.”**

Rank'ın, 1920'li yılların başında transpersonel düşünceleri ihtiva eden *Doğum Travması* eseri ile ortaya çıkması, o dönemin psikoloji dünyasında birçok eleştiri ve aşağılamaya maruz kalmasına sebep olmuştur. Çünkü Rank, doğum esnasında bebeğin bir bilince sahip olduğunu ve bu travmanın bilinçaltının çekirdeği olduğunu iddia etmiştir. Rank'a göre, insanın ilk aşk nesnesi olan anneden ayrılışı insan için travmatik bir süreç olup daha önce annesiyle yaşadığı

* Llewellyn Vaughan-Lee, **Kalbin Dönüşümü**, Çev. Sema Krebs, İstanbul, İnsan Yayınları, 2014, s. 37.

** Stanislav Grof, **Kozmik Oyun: İnsan Şuurunun Yeniden Keşfi**, Çev. Levent Kartal, İstanbul, Omega Yayınları, 2014, s. 56.

birliği, bütünlüğü ve dengeyi sarsmıştır. Ona göre, insan ölene kadar bu travmanın etkisi altında kalacaktır. Tüm uygarlık, sanat, din, bilim, teknoloji vb. alanlarda insan bilinçli ya da bilinçsizce bu travmanın üstesinden gelmeye ve bu dünyayı ilksel cennete dönüştürmeye çalışacaktır.

Peki bu ilksel ayrılık/travma insan dünyaya gelmeden önce yaşanmış ve bu dünyada pekişmiş olamaz mıydı? İnsanın kaynağı, özü nasıldır? Hakikatte insan nereye aittir, hakiki evi nerededir? Bu dünyada olmanın manası nedir? İnsanın kendini huzurlu hissetmesi, birlik ve bütünlük içinde yaşaması için insan ne yapmalıdır? Tasavvuf bunun gibi pek çok soruya cevap vermiş ve bu mevzulara dair çeşitli reçeteler sunmuştur.

Sufilere göre, insan için asıl sorun daha önce bir ve bütün olduğu Tanrı'dan ayrılması, yaratıcısı hakkında derin bir unutkanlık içinde olmasıdır. Sufiler bu durumu bir hastalık olarak görür. Sufi anlayışa göre, insanın hastalığının kökeni hakikatten Allah'tan kopmasıdır. Çoğu insan bu dünyada karşılaştığı dert ve sıkıntıların asıl kaynağının farkında değildir. Temel içgüdüsel ölümsüzlük olan insan ancak asıl parçasına, Tanrı'ya ulaştığında tamamlanacak ve o zaman hakiki evine/özüne olan özlemi sona erecektir.

Bunlar göz önüne alındığında dünyadaki iklim krizleri ve doğal afetler başta olmak üzere yaşanan problemlerin temel nedeninin insanın doğadan ve Yaratıcı'sından kopması olduğunu söyleyebiliriz. Bir mikrokozmos olan insan, makrokozmos olan evrenle yakından ilişkili ve bağlantılıdır. İnsan, ilahi faaliyetin en iyi şekilde tecelli ettiği varlıktır, Allah'ın temsilcisi olarak evrende benzersiz bir rol oynar. Bu da insanın sorumluluğunu, Allah ile olan vazifelerinde uyum ve dengeyi korumasını gerektirir. Ancak insanlık tarihine bakıldığında, insanın kendisinden, doğadan ve Tanrı'dan bu derece yabancılaştığı galiba hiç görülmemiş olsa gerektir.

Bu durumun böyle devam etmesi, insan için daha da büyük "manevi sorunlara" ve sonuç olarak dünyada durdurulamaz "iklim krizlerine" yol açacağı aşikardır. Çok geç olmadan insanın hakikatte kim olduğu, nereden geldiği, nereye gittiği hatırlatılmalı; karşılaşılan

sorunlara insanoglunun manevi boyutu dahil olmak üzere bütüncül çözümler getirilmelidir. İnsanı salt biyolojik ve fiziksel süreçlere indirgeyen materyalist ve pozitivist paradigma üzerine kurulu modern bilimler, insanın manevi boyutu ve ihtiyaçlarını göz ardı ettiği sürece problemler artacak, geri dönüşü olmayan bir sürece girilecektir. Bu eserdeki bir diğer amaç da insanın, kendisinden adeta kopup dünyaya geldiği Yaratıcısıyla arasındaki güçlü ve derin bağları anlayabilmek, insanın kendisinin Allah'a olan yakınlığının farkına varabileceğini idrak edebilmektir. İnsan ve kainat arasındaki denge ve uyumunun önemini hatırlatmak, diğer bir deyişle, düşmüş olduğu yeryüzünde kendisini bir nebze olsun "evde" hissettirmektir.

